

lay bir Arapça ile yazıldığını söylemiştir. Nedenise Mecdî'nin tercümesi kadar tutulmayan eserin nüshasına da henüz rastlanmamıştır. 3. *Tercümetü'l-Tibri'l-mesbûk fî nasîhati'l-mülûk*. Gazzâlî'nin, Sultan Sencer'in emriyle kendi huzurunda geçen konuşmaları Farsça olarak kaleme aldığı eserinin Arapça'sından Türkçe'ye yapılan bir tercümedir. Bir nüshası Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde bulunmaktadır (Bağdat, nr. 351). 4. *Şerh-i Ehâdis-i Erbaîn*. Atâî'nin bildirdiğine göre Âşık Çelebi'nin iki *Hadîs-i Erbaîn*'i vardır. Birisi kendi derlemesi, diğeri ise Kemalpaşazâde'nin Arapça olarak derlediği eserin ve şerhinin Türkçe'ye tercümesidir. Âşık Çelebi'nin kendi derlemesinin nüshası henüz ele geçmediği halde diğeri *Hadîs-i Erbaîn Tercümesi* adıyla basılmıştır (İstanbul 1316). 5. *Tercüme-i Ravzü'l-ahyâr*. Muhyiddin Mehmed Hatîbzâde'nin *siyasetnâme** türündeki eserinin Arapça'dan Türkçe'ye tercümesidir. II. Selim adına çevrilen ve aslında Zemahşerî'nin *Rebî'ü'l-ebâr* adlı eserinin telhisi olan bu eserin iki nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'nde (Reşid Efendi, nr. 540; Lâleli, nr. 1696). 6. *Mî'râc'ül-ayâle ve minhâc'ül-adâle*. İbn Teymiyye'nin *es-Siyâsetü's-şer'îyye fî işlâhî'r-râ'î ve'r-râ'îyye* adlı eserinin II. Selim adına Türkçe'ye yapılan bir tercümesidir. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde kayıtlı iki nüshası vardır (Hazine, nr. 1768; Revan, nr. 1610). 7. *Zeylû's-Şakâ'ik* (telifi 1568). *Tetimetü's-Şakâ'ik*'in-nu'mânîyye adıyla Arapça olarak kaleme alınmıştır. Eserde kırk iki şahsın biyografisi bulunmaktadır. Sokullu Mehmed Paşa'ya sunulmuş olan eserin tam bir nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'nde kayıtlıdır (Fâtih, nr. 4413). Berlin Devlet Kütüphanesi'yle (Or., nr. 2135) Paris Millî Kütüphanesi'nde (Or., nr. 137) iki nüshası daha vardır. 8. *Siget-*

varnâme. Kanûnî Sultan Süleyman'ın Sigetvar seferiyle ilgili bir gazavatnâme'dir. Mesnevi tarzında kaleme alınan bu eser henüz ele geçmemiştir. Atâî *Zeyl-i Şakâik*'te bu eserden bahseder. 9. *Şeh-rengîz-i Bursa*. Kınalızâde Hasan Çelebi, Sunî'nin hayatını anlatırken yakın arkadaşı olan Âşık Çelebi'den de bahseder ve onun Bursa güzellerini anlatan bir şehrengiz yazdığını söyler. Âşık Çelebi şehrengizi 948'de (1541) yazdığını bizat kendisi de söylediği halde eserin nüshasına henüz rastlanmamıştır. 10. *Meşâirü's-şuarâ**. Türk edebiyatının Anadolu sahasında yazılan dördüncü şairler tezkiresidir. *Ebcet** harflerine göre tertip edilmiş olup 976 (1568) yılında tamamlanmıştır. Eser sadece bir şairler tezkiresi değil, aynı zamanda devrin sosyal hayatını canlı bir üslûpla dile getiren değerli bir kaynaktır. 11. *Divan*. Tek nüshası Millet Kütüphanesi'nde kayıtlıdır (Ali Emîrî, Manzum, nr. 263). Divandan ziyade bir divançe niteliğinde olan bu eseri Âşık Çelebi Serfice kadılığı sırasında düzenlemiştir.

Âşık Çelebi'nin sadece Atâî tarafından bahsedilen *Mecmûa-i Sukûk* adlı bir eseri daha bulunmaktaysa da bunun da nüshası henüz ele geçmemiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Âşık Çelebi, *Tezkire*, vr. 32^a-32^b, 182^a-183^b, 210^b, 221^b, 222^a, 236^a, 262^a; Latîfî, *Tezkire*, s. 237; Kınalızâde, *Tezkire*, II, 589-591; Atâî, *Zeyl-i Şakâik*, s. 161-163; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, V, 560; Osmanlı Müellifleri, II, 307; Abdülkadir Karahan, *İslâm-Türk Edebiyatında Kırk Hadis*, İstanbul 1954, s. 175-178; Agâh Sırrı Levend, *Gazavât-nâmeler ve Mihaloğlu Ali Bey'in Gazavât-nâmesi*, Ankara 1956, s. 63; a.mlf., *Türk Edebiyatı Tarihi*, I, 274-280; Karatay, *Türkçe Yazmalar*, I, 496, nr. 1521, 1522; Özege, *Katalog*, II, 481, nr. 6585; Orhan Şaik Gökyay, "Âşık Çelebi Tezkiresi", *TD*, sy. 30 (1976), s. 39-48; M. Fuad Köprülü, "Âşık Çelebi", *İA*, I, 695-701; V. L. Ménage, "Âşık Çelebi", *El*² (İng.), I, 698; Abdülbâki Gölpınarlı, "Şuarâ Tezkireleri ve Tezkireciler", *AA*, sy. 2 (1974), s. 28-31; "Âşık Çelebi", *TDEA*, I, 187-188; Sabahat Okan, *Tezkire Sâhibi Âşık Çelebi'nin Hayatı ve Divânı'nın Transkripsiyonu* (1950-51), Türkiyat Araştırma Merkezi, nr. T 364; Fâik Gözübüyük, *Âşık Çelebi ve Tezkiresi* (1952); a.y., nr. T 392; Tennur Koçgündüz, *Âşık Çelebi'nin Şuarâ Tezkiresindeki Problemleri ve Üslûp Özellikleri Üzerinde Bir Çalışma* (1963); a.y., nr. T 621; Ali Süreyya Beyzâdeoğlu, *Âşık Çelebi Tezkiresini Tezkik* (1968); a.y., nr. T 815.

GÜNEY KUT

ÂŞIK DERTLİ

(bk. DERTLİ).

ÂŞIK EDEBİYATI

Kendisinin veya başkalarının şiirlerini saz eşliğinde çalıp okuyan ya da halk hikâyeleri anlatan ve âşık adı verilen saz şairlerinin oluşturduğu edebiyat.

Âşık edebiyatını, sade bir dil kullanarak şiirlerini daha çok hece vezniyle yazan ve saz çalarak yurdu dolaşan âşıkların eserleri oluşturur. Beş yüzyılı aşan bir zamandan beri Anadolu, Rumeli ve Azerbaycan'da gelişip olgunlaşan âşık edebiyatı, çoğu manzum eserlerden, bazan da nazım-nesir karışımı hikâyelerden meydana gelmiştir. Geniş halk tabakalarının dil ve duygu inceliğine, heyecanlarına cevap veren bu edebiyatın adları bilinen şairleri için genellikle "saz şairi" veya "âşık" deymi de kullanılmaktadır.

Bir topluluk ya da zümre edebiyatı olarak kabul edilen âşıkların eserleri uzun süre halk edebiyatı içinde değerlendirilmiş ve aydınlardan pek ilgi görmemiştir. Ancak II. Meşrutiyet'ten sonra diğer edebiyat ve kültür meseleleri gibi halk edebiyatı da daha fazla bir ilgiyle ele alınmaya başlanmıştır. İlk defa Rıza Tevfik 1911 yılında *Peyâm* gazetesinin edebî ilâvesinde "Folklor" başlığıyla yayımladığı makalede konuyla ilgili dikkate değer bazı bilgiler vermiş ve kendine göre bir de tasnif yapmıştır. Daha sonra M. Fuad Köprülü, *Millî Tettebbûlar Mecmuası*'nda (sy. 1, s. 5-46) "Türk Edebiyatında Âşık Tarzının Menş'e ve Tekâmülü Hakkında Bir Tecrübe" adlı makalesinin mukaddimesinde bu konuya yer vermiştir. Köprülü, çok defa halk edebiyatı veya yüksek zümre edebiyatı ile karıştırılan âşık edebiyatının ayrı bir edebiyat olarak kabul edilmesi gerektiğini kaydetmiştir. Ziya Gökalp ise *Türkçülüğün Esasları*'nda halk edebiyatının çeşitli bölümlerini ele almış, tekke ve saz şairlerinin eserleriyle türkû, mâni, Şah İsmail, Kerem ile Aslı hikâyelerini de halk edebiyatı genel adı altında toplamıştır. Sadeddin Nüzhet Ergun da bu edebiyatı sadece manzum eserler olarak kabul etmiş, âşık, tekke ve folklor edebiyatlarına da halk edebiyatı içinde yer vermiştir. Âşık edebiyatı konusunda ilk ciddi eser, Fuad Köprülü'nün *Türk Saz Şairleri* adlı antolojisidir. Beş ana bölümden oluşan bu antolojide XVI-XIX. yüzyıllarda Osmanlı İmparatorluğu sınırları içinde yetişen başlıca saz şairleri hakkında biyografik bilgilerle şiirlerin-

Âşık Çelebi'nin *Meşâirü's-şuarâ*'daki minyatürü (Millet Ktp., Ali Emîrî, Tarih, nr. 772, vr. 78^b)

den örnekler vardır. Âşık edebiyatı üzerine günümüze kadar yapılan çalışmalarda genel olarak Fuad Köprülü'nün bu eserinde ileri sürdüğü görüşler esas alınmıştır.

Âşık edebiyatı hem sözlü hem yazılı kaynaklara dayanmaktadır. Sözlü kaynaklar daha çok âşıkların hafızasıdır. Yazılı kaynaklar ise ya okuma yazması olan âşıkların ya da meraklılarının cönk denilen defterlerde topladıkları şiir, hikâye ve folklorik metinlerden ibarettir. Bu edebiyatta müsinin de önemli bir yeri vardır (bk. ÂŞIK MÜSİKİSİ). Âşıklar kendilerinden önce mevcut beste ve müzik üsluplarında bazan yeni makamlar, değişiklikler meydana getirdikleri gibi bazan da eski usul ve gelenekleri aynen sürdürmüşlerdir.

Âşık edebiyatı temsilcilerini düşünce şekli ve ifade özellikleri bakımından iki gruba ayırmak mümkündür. Birinci grup geniş halk kitlelerine daha yakın olmuş, ömürleri boyunca halktan kopmamışlardır. Bunlar köylülerle yeniçeri ocaklarının duygu ve düşüncelerinin temsilcisi olan âşıklardır. XVII. yüzyılın ikinci yarısından önce Karacaoğlu, Kayıkçı Kul Mustafa, Köroğlu ve Cezayir ocak şairleriyle XIX. yüzyılda Dadaloğlu bunlardan şöhretleri en yaygın olanlardır. Saz çalıp irticâlen şiir söyleyen bu âşıklar şiirlerini yalnız hece vezniyle ortaya koymuşlardır. XVII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren görülen diğer grup ise daha çok büyük yerleşim merkezlerinde yaşamış, kendilerini devlet erkânına sevdirmiş ve birçok imtiyazlar elde etmişlerdir. Bunların en önemli temsilcileri Âşık Ömer, Gevherî ve Kâtibî'dir. Aruz bildikleri gibi belli ölçülerde tahsil de görmüşlerdir. Aralarında az sayıda saz çalamayanlar bulunsada genellikle saz çalarlar. Bu dönemde bazı divan şairlerinin hece vezni ile şiirler yazmalarına rağmen divan edebiyatının âşık edebiyatı üzerindeki etkisi daha fazla olmuştur. Nitekim sonraki yıllarda yetişen Erzurumlu Emrah, Âşık Dertli, Bayburtlu Zihni ve Şemî gibi saz şairlerinde bu etki açıkça görülür.

Tamamen millî ve köklü bir geleneği olan âşık edebiyatı XVI. yüzyıldan başlayarak yakın zamana kadar Osmanlı topraklarında yaşayan Ermeniler'i de etkilemiştir. Bunun sonucu, büyük şöhrete ulaşmış pek çok Ermeni "aşug", âşık edebiyatımızın geleneklerini benimseyip başarıyla uygulamıştır. Özellikle XVIII. yüzyılda Türkçe şiirler söylemiş bu Er-

meni aşuglardan Mecnûnî, Âşık Vartan ve Civan önemli isimlerdir.

XIX. yüzyıl, âşık edebiyatının İstanbul'da saray ve konaklara da girdiği bir devir olmuştur. Âşıkların yetişmesinde önemli bir yeri olan Yeniçeri Ocağı'nı kaldıran II. Mahmud âşıkları koruyarak saraya almıştır. II. Mahmud'dan Abdülaziz'in son zamanlarına kadar âşıkların düzenli teşkilâtı ve esnaf loncalarına benzer loncaları vardı. "Âşık fasılları"ndan (bk. ÂŞIK) hoşlanan II. Mahmud, Abdülmecid ve Abdülaziz devirlerinden sonra âşıklar ve âşık edebiyatı eski önemini kaybetmeye başlamıştır.

Eserleri bilinen âşıkların sayısı şimdiye kadar ciddi bir çalışmayla belirlenmiş değildir. Fuad Köprülü ve daha sonraki araştırmacıların vardıkları sonuçlardan hareketle âşık edebiyatı mensubu 400'den fazla saz şairi ve halk hikâyesinin bulunduğu söylemek mümkündür. Yüzyıllara göre ilk planda hatırlanması gerekli olan saz şairleri şöyle sıralanabilir:

XV. yüzyılda dinî-mistik halk edebiyatı, yüksek zümre edebiyatından henüz ayrılmamıştır. Bu bakımdan XV. yüzyıl, XIV. yüzyılın ve Yûnus Emre geleneğinin devamı sayılır.

XVI. yüzyılda özellikle din dışı âşık edebiyatı büyük bir gelişme göstermiştir. I. Ahmed devrinde vezirlik yapmış olan Mehmed Paşa (Kul Mehmed), Bahşî, Öksüz Dede, Köroğlu, Hayâlî, Kul Çulha, Çırpanlı, Armutlu, Gedâ Muslu, Oğuz Ali gibi birçok meşhur şair bu yüzyılda yetişmiştir.

XVII. yüzyılda Osmanlı ordusunun seferlerine katılan ve şiirlerinde bunun yankıları görülen şairlere "ocak şairleri" adı da verilmiştir. Kul Deveci, Tımsıvarlı Âşık Hasan, Kâtibî, Kayıkçı Kul Mustafa, Âşık Gevherî, Âşık Ömer ve yetiştirme tarzı bakımından bunlardan ayrılan Karacaoğlu ile Ercişli Emrah bu yüzyılda yaşamışlardır.

XVIII. yüzyılda âşık edebiyatı bir önceki yüzyılın karakteriyle devam etmiş, fakat kuvvetli şahsiyetler yetişmemiştir. Başta Âşık Şemî olmak üzere Hocaoglu, Derviş Mûsâ, Ravzî, Kabasakalî Mehmed, Levnî, Şermî, Kıymetî, Mahtûmî, Derûnî, Âşık Süleyman ve Kûşâdî bu yüzyılın önemli isimleridir.

XIX. yüzyılda âşık şiirini temsil edenlerden bir kısmı doğrudan doğruya Bektaşî babalarıdır. Âgâhî, Tûrâbî ve Harâbî bunlardır. Bu yüzyılda İstanbul âşık

edebiyatının gelişmesi bakımından çok müsait bir çevre olmuştur. Bunda II. Mahmud'un âşıkları korumasının payı büyüktür. Böylece âşık geleneği yeniden canlanmıştır. Erzurumlu Emrah, Bayburtlu Zihni, Âşık Dertli, Dadaloğlu, Kayserili Seyrânî, Deliktaşlı Ruhsatî ve İspartalı Seyrânî gibi oldukça büyük şöhretleri olan saz şairleriyle Sümmanî, Gedâyî, Sürûrî, Nigârî, Hikmetî, Sabrî, Nûrî, Celâlî, Gülzârî, Ferdî, Tıflî, Meslekî, Pinhânî, Deli Boran, Gündeşlioğlu, Beyoğlu, Nihânî, Devâmî, Bezmî, Kemâlî ve Âşık Şenlik gibi saz şairleri de bu yüzyılda yetişmiştir.

XIX. yüzyılın sonlarında, büyük yerleşim merkezleri ve özellikle İstanbul'daki kuvvetli âşık geleneği yerini bir başka geleneğe, "semâî kahveleri"ne bırakmıştır. Bu kahvelerde söz sahibi olan âşıklar artık bütün imparatorluğu gezen gezginci âşıklar değildir. "Meydan şairleri" de denen bu tarzın temsilcileri semâî kahvelerinde mâni, destan, koşma, divan, semâî, kalenderî gibi şiirler okur ve söylerlerdi. Ramazan, bayram ve cuma geceleri semâî kahvelerinde büyük toplantılar olurdu. Önce klarnet, darbuka ve zilli maşa gibi enstrümanlardan ibaret mızıka faslı yapılırdı. Alafranga bir marşla başlayan mızıka hareketli türküler, oyun havaları ve diğer çeşitli halk türkülerıyla devam eder, en sonda da âşık şiirleri okunurdu. İstanbul'daki semâî kahvelerinde genellikle tulumbaçı teşkilâtlarına bağlı çoğu İstanbullu olan şairler bulunurdu.

XX. yüzyılda saz şiiri geleneğini devam ettiren Posoflu Müdâmî, Kağızmanlı Hıfzı, Ardanuçlu Efkârî, Bayburtlu Celâlî, Şarkışlalı Âşık Veysel, Yusufelili Huzûrî ve Ali İzzet sayılabilir.

Günümüzde âşık edebiyatını canlı tutmak için gösterilen gayretlerin başında Konya Âşıklar Bayramı gelmektedir. Unutulmaya yüz tutmuş âşıklık geleneğini yeniden canlandırmak, âşıklara yeni bir güç ve imkân kazandırmak gayesiyle Konya Turizm Derneği tarafından ilki 1966'da düzenlenen bu bayrama çok sayıda âşık katılmaktadır. Her yıl ekim ayının son haftasında yapılan âşıklar bayramında âşık edebiyatının hemen bütün türlerinde "şiirli-sazlı atışma", "en güzel memleket şiiri" ve "en güzel memleket türküsü" gibi dallarda ödüllü yarışmalar da düzenlenmektedir. Âşıklar bayramında dağıtılan ödüller, eski büyük âşıkların veya edebiyatçıların adı ile (Karacaoğlu ödülü, Yûnus Emre ödülü gibi)

anılmaktadır. Yarışma jürisini ise ilim adamları, edebiyat tarihçileri ve ünlü âşıklar teşkil etmektedir. Bunlara ilâveten 1975 yılında düzenlenen X. Âşıklar Bayramı'nda yetmiş yakın yerli-yabancı ilim adamının katıldığı Milletlerarası Folklor ve Halk Edebiyatı Semineri de yapılmıştır.

Bu arada konuya eğilen üniversiteler içinde bu sahada yapılan araştırmalar ve Saz Şairleri Şöleni ile Erzurum Atatürk Üniversitesi'nin faaliyetleri, son yıllarda Uluslararası İstanbul Festivali içinde yer alan Âşıklar Şöleni, âşık edebiyatını canlı tutmaya yönelik çalışmalar dır.

Âşıkların dinleyici çevrelere naklettikleri eserleri şiir ve hikâye olarak iki bölüme ayırmak mümkündür:

1. **Şiir.** Âşık edebiyatı nazım şekilleri, en çok tercih edilenlere göre şöyle sıralanabilir: **Koşma:** Daha çok 11'li ve 8'li hece ölçüleriyle kurulur. Dörtüklerden oluşan koşmanın özel bir kafiye örgüsü vardır. Saz şairlerinin en güzel ve en güçlü eserleri bu türdendir. Yapılarına göre düz koşma, yedekli koşma, musammat koşma; ezgilerine göre de Ankara koşması, Bayındır koşması, Acem koşması, bülbül koşması gibi isimlerle anılırlar. Cinaslı kafiyeyle kurulmuş olan koşmalara "tecnis" denir. Tecnisler çoğunlukla Doğu Anadolu ve Azerbaycan bölgelerindeki âşıkların söylediği koşmalardır. **Musammat koşma:** 6 + 5 olarak duraklanan on bir heceli koşmanın mısralarının durak yerlerinde de kafiye lenmesiyle meydana gelen koşma şeklidir. **Ayaklı koşma:** Yine 6 + 5 duraklı musammat koşmanın ilk kıtasında ikinci ve dördüncü mısralardan sonra, diğer kıtalarda ise dördüncü mısradan sonra beş heceli bir mısra ilâvesiyle meydana gelen koşmadır. **Zincirleme koşma:** Her kıtasının son mısraındaki ayağın (bk. AYAK) daha sonraki kıtaların ilk mısraının başında tekrarlanmasıyla söylenen koşmadır. Bu koşmanın ayaklı şekli de vardır. **Türkü:** Türk kelimesinden gelen türkü nazım şekli olarak koşmaya benzer. Koşmadan ayrıldığı en önemli nokta ezgisidir. Ezgi bakımından usullü olanlar kırık hava, usulsüz olanlar uzun hava adını alırlar. **Divan veya Divanı:** Saz şairlerinin aruz vezniyle yazdıkları şiirlerin çoğu bu şekildedir. Aruzun "Fâ i lâ tûn / fâ i lâ tûn / fâ i lâ tûn / fâ i lûn" kalıbıyla yazılan şiirlere âşıklar tarafından bu ad verilir. Divanlar özel bir ezgiyle okunduklarından bu adlandırma ezgiyle

de ilgilidir. **Selis:** Saz şairlerinin aruzun "Fe i lâ tûn / fe i lâ tûn / fe i lâ tûn / fe i lûn" kalıbına uyan genellikle gazeli andıran şiirleridir. **Semâi:** Hem aruzla hem heceyle yazılır. Aruzla söylenen semâilerin vezni dört "me fâ i lûn" şeklindedir. Hece ile yazılanlar ise koşmadan farklı değildir. **Kalenderî:** Aruzun "Mef û lû / me fâ i lû / me fâ i lû / fe û lûn" kalıbıyla yazılan kalenderîler özel bir ezgiyle söylenirler. Ezgileri bakımından Acem kalenderîsi, Emrah kalenderîsi ve düz kalenderî gibi çeşitleri vardır. **Satranç:** Saz şairlerinin aruzun dört "mûf te i lûn" kalıbına uyan, gazel biçiminde özel ezgiyle okudukları şiirlerdir. **Vezn-i âher:** Saz şairlerinin dört "mûs tef i lâ tûn" kalıbına uyan şiirlerine denir. Kıtalardan oluşmaktadır.

Âşık edebiyatı şiiri konu bakımından da şöyle tasnif edilebilir: **Destanlar:** Büyük olaylar üzerine 7'li, 8'li, 11'li hece vezniyle koşma tarzında söylenmiş uzunca manzumelerdir. Tarihî olaylar yanında âşıkların çevresi için üzerinde durulmaya değer sel, yangın, salgın hastalıklar da destanların konusunu teşkil etmiştir. **Güzellemeler:** Âşk şiirleri, tabiat tasvirleri ve övgüler bu ad altında toplanabilir. **Taşlamalar:** Daha çok yergi ve toplumsal tenkit şiirleridir. **Ağtlar:** Ölüm üzerine söylenmiş şiirlerdir (bk. AĞIT). **Muammalar:** Çözülmesi belli bir kültür ve bilgi seviyesi gerektirir. Bilmeceye benzeyen muammalar, sorularla bunların cevaplarından meydana gelirler. Ayrıca nasihat, tenkit, şikâyet, iyilik telkini gibi ahlâkî konuları işleyen manzumelerden de söz etmek mümkündür.

2. **Hikâye.** Saz şairlerinin anlattıkları hikâyelere Türk folklor incelemelerinde genellikle "halk hikâyesi" denmiştir. Bunların normal hikâyelerden farkı, nazım nesir bir arada olmaları ve manzum kısımlarının saz eşliğinde söylenmesidir. Yeni bazı hikâyelerin müellifi bilinirken yüz yıldan daha eski olanların müellifleri belli değildir. Halk hikâyelerini kahramanlık hikâyeleri, aşk hikâyeleri ve belli halk şairlerinin hayatlarını, maceralarını anlatan hikâyeler teşkil eder. Destanlarda görülen dışa dönük mücadele halk hikâyelerinde cemiyet içine yönelmiştir.

Günümüzde daha çok Doğu Anadolu'da, özellikle Erzurum ve Kars yörelerinde uzun kış gecelerinde, bilhassa ramazanlarda, düğünlerde ve diğer toplantılarda âşıkların bu tür hikâyeler anlattıkları görülmektedir. Âşıklar bu sanatlarıyla bir bakıma diğer bir hikâyecilik ge-

leneğinin temsilcisi olan meddahın görüldüğü işe benzer bir iş de görürler.

Âşık edebiyatı dil ve üslup bakımından divan edebiyatından farklı özellikler gösterir. Bu edebiyatın beslendiği ve geliştiği çevrelerin dili ile yazı dili arasında büyük bir farklılığın olduğu muhakkaktır. Sürekli halka yakın kalan ve halkın günlük konuşma dilinden hareketle eserlerini terennüm eden saz şairlerinin en belirgin özelliklerinden biri de anlaşılır olmalarıdır. Böylece bu edebiyatta yüzyıllar boyu folklorla el ele Türk dilinin tabii gelişmesinde saire düşen görev en iyi şekilde yapılmıştır. Ortak İslâm kültürü çerçevesi içinde bulunduklarından dilde Arap-Fars etkilerinden kendilerini tamamen kurtaramayan âşıkların bilhassa yabancı öğeleri millileştirmede oldukça büyük hizmetler gördükleri de söylenebilir.

BİBLİYOGRAFYA:

- Ziya Gökalp, *Türkçülüğün Esasları* [Ankara 1339] İstanbul 1976, s. 30-31, 134, 135, 137-138; İgnacz Kunoş, *Türk Halk Edebiyatı* [İstanbul 1343/1925] (haz. Tuncer Gülensoy), İstanbul 1978; Köprülü, *Türk Saz Şairleri*, s. 9-49; a.mlf., *Edebiyat Araştırmaları*, s. 195-235, 239-269; a.mlf., *Türk Edebiyatı Tarihi*, s. 272-274, 325; a.mlf., "Türk Edebiyatında Âşık Tarzının Menşei ve Tekâmülü Hakkında Bir Tecrübe", *MTM*, sy. 1 (1331), s. 5-46; S. Nüzhet Ergun, *Halk Şairleri*, İstanbul 1926; Murat [Uraz], *Halk Edebiyatı Şiir ve Dil Örnekleri*, İstanbul 1973, s. 6, 7 vd.; İhsan Özanoğlu, *Âşık Edebiyatı, Medhal, Kastamonu 1940; Eflâtin Cem Güney, Halk Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1947; a.mlf., *Folklor ve Halk Edebiyatı*, İstanbul 1971, s. 39, 252; Hikmet İlaydın, *Türk Edebiyatında Nazım*, İstanbul 1951, s. 73-82; Hasan Eren, *Türk Saz Şairleri Hakkında Araştırmalar*, Ankara 1952; Cahit Öztelli, *Halk Şiiri XIV-XVII. Yüzyıllar*, İstanbul 1955; M. İlhan Başgöz, *İzahlı Türk Halk Edebiyatı Antolojisi*, İstanbul 1956; M. Halit Bayrı, *Halk Şiiri: XIX. Yüzyıl*, İstanbul 1956; a.mlf., *Halk Şiiri: XX. Yüzyıl*, İstanbul 1957; Refik Ahmet Sevengil, *Yıllar Boyunca Halk Şairleri*, İstanbul 1965; Hikmet Dizdaroğlu, *Halk Şiirinde Türler*, Ankara 1969, s. 54, 68, 102, 123, 131; Pertev Nallı Boratav, *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*, İstanbul 1969, s. 21; a.mlf., *Folklor ve Edebiyat I*, İstanbul 1982, s. 25; a.mlf., *Folklor ve Edebiyat II*, İstanbul 1983, s. 19; a.mlf., "Âşık Edebiyatı" (trc. Bilge Karasu), *TDI*, XIX/207 (1968), s. 340-357; a.mlf. — Halil Vedat Fıratlı, *İzahlı Halk Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1947; Cemil Yener, *Türk Halk Edebiyatı Antolojisi*, İstanbul 1973; Şükrü Elçin, *Halk Edebiyatına Giriş*, Ankara 1981, s. 14, 15, 16; Cem Dilçin, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Ankara 1983, s. 305; Fikret Türkmen, *Tahir ile Zühre*, Ankara 1983, s. 9; Umay Günay, *Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi*, Ankara 1986, s. 22, 44, 90, 179-180; M. Şakir Ülkütaşır, "Âşık Edebiyatı", *İTA*, I, 594, 595; *TA*, IV, 51, 52, 53; XXVIII, 407; D. Mehmet Doğan, "Âşık Edebiyatı", *TDEA*, I, 188-192.

